

УДК 111:130.2:2-184:2-67:316.7

DOI <https://doi.org/10.30970/PPS.2025.62.2>

ФІЛОСОФІЯ СИНКРЕТИЗМУ: ВІД ШАМАНСЬКОГО АРХЕТИПУ ДО ТЮРКСЬКОЇ ГЕТЕРОДОКСІЇ

Ніна Білокопитова

Запорізький національний університет,
кафедра філософії, публічного управління та соціальної роботи
вул. Університетська, 66, 69600, м. Запоріжжя, Україна

У статті досліджується онтологія синкретизму як філософської категорії та механізми його формування в культурно-релігійних і філософських контекстах. **Об'єктом** дослідження виступає синкретизм як культурно-філософський та релігійно-онтологічний феномен, що проявляється у взаємодії різних традицій, систем світогляду та практик. **Предметом** дослідження є виявлення механізмів формування синкретизму як онтологічного принципу тюркської гетеродоксії в історико-філософському та суфійському контекстах. **Метою дослідження** є розкриття онтологічного сенсу синкретизму та описання механізмів його становлення як філософської категорії з урахуванням прикладів із суфійської традиції (Ібн Арабі, хуруфізм, бекташизм, трансцендентна теософія), а також репрезентація його значення для сучасної культури як інтегративної моделі мислення і духовності епохи метамодерну. **Методологія дослідження** спирається на міждисциплінарний підхід, який дозволяє виявити як історичні, так і символічно-онтологічні аспекти синкретизму. Синкретизм розглядається не як механічне поєднання елементів різних традицій, а як динамічний процес творення нової цілісності, що включає певні послідовні етапи. Особливу увагу приділено прикладам із суфійської традиції (хуруфізм, бекташизм, метафізика Ібн Арабі, трансцендентна теософія Мулли Садри), де синкретичні механізми виступають не лише як культурно-історичні феномени, але й як онтологічні структури пізнання та містичного досвіду. Показано, що синкретизм у сучасній культурі виконує роль когнітивного та інтегративного механізму, який забезпечує поєднання множинності і єдності, сприяючи формуванню нових моделей свідомості та духовності. **Наукова новизна** дослідження полягає у запропонуванні моделі *Механізму формування синкретизму* (контакт, герменевтичне перекодування, селекція, інтеграція, легітимація, сакралізація, фрактальна реплікація), яка дозволяє концептуалізувати процес як динамічний і багаторівневий.

Ключові слова: синкретизм, онтологія, герменевтика, суфізм, фрактальна модель культури, містичний досвід, метамодерн.

Постановка проблеми. Історія релігійної культури тюркських народів у середньовічній Анатолії та на Балканах демонструє унікальне поєднання різних духовних традицій. Тут іслам у його суфійському та шиїтському виявах зустрівся з шаманськими архетипами тюркського степу, візантійсько-християнськими уявленнями та іранською езотерикою. Результатом цієї взаємодії стало виникнення так званої тюркської гетеродоксії, що знайшла своє інституційне вираження в алевійсько-бекташийському комплексі.

Проблема дослідження полягає у виявленні механізму, завдяки якому саме філософія синкретизму виступає формотворчим принципом цієї гетеродоксії. Тюркська гетеродоксія – це складний феномен духовної та культурної історії, який сформувався внаслідок взаємодії ісламу з місцевими релігійними, філософськими та етнокультурними традиціями. Поняття «гетеродоксія» означає відхилення від офіційної ортодоксії, проте в тюркському контексті це радше не «відхилення», а інший спосіб існування релігійної та культурної ідентичності. Ключовим виміром цього способу є синкретизм – поєднання різних

елементів у нову, цілісну форму. Проте у випадку тюркської гетеродоксії синкретизм виходить за межі культурного чи релігійного явища. Він набуває онтологічного виміру: стає принципом буття, способом структурування світу і себе в ньому. У цій статті ми розглянемо синкретизм як онтологію тюркської гетеродоксії, простежимо його прояви в ключових течіях (бекташизмі, хуруфізмі, каландеризмі, маламатії), а також окреслимо його значення для філософії культури та релігієзнавства.

У класичній соціології релігії «гетеродоксія» визначається як «альтернативний корпус вірувань і практик, що існує в опозиції до ортодоксії», за Бергером [2]; Дюркгеймом [5]. В антропологічній перспективі синкретизм розуміється як процес адаптації «чужих» елементів під матрицю «своїх» культури, за Леві-Стросом [12]; Гірц [8].

У тюркському контексті синкретизм постає не як випадкове змішання, а як культурна формула трансляції релігійного досвіду, де різні традиції перетворюються на цілісний зразок духовності [18].

Філософські дослідження синкретизму інтерпретують його як онтологічний принцип культурної пам'яті та міжрелігійної герменевтики. Таким чином, у сучасному гуманітарному знанні формується уявлення про синкретизм як першооснову нових форм духовності, а не лише як культурний компроміс.

Синкретизм як явище у філософії, релігієзнавстві та культурології досліджувався різними мислителями й науковцями. Можна виокремити кілька напрямів і авторів. Георг Вільгельм Ф. Гегель розглядав синкретизм у рамках історії релігії як «перехідну форму», де різні душі культури об'єднуються в єдність Абсолютного Духа. Ф. Шеллінг аналізував міфологію як синтетичну форму поєднання різних уявлень. Еміль Дюркгейм вважав, що синкретизм є механізмом соціальної інтеграції у релігії. Макс Вебер аналізував процеси «релігійного змішування» у світових релігіях (особливо в Китаї та Індії). Клод Леві-Стросс [12] розглядав синкретизм як структурний механізм культурного перекладу. Кліффорд Гірц [8] описував релігійний синкретизм в Індонезії як «локальну культурну адаптацію». Мірча Еліаде [6] досліджував синкретизм як універсальну міфологічну стратегію, особливо в шаманізмі та нових релігіях. Ірен Мелікофф [14; 15] аналізувала тюркську гетеродоксію (алевіти, бекташі) як класичний приклад синкретизму. А. Шанкланд [18] – сучасний антрополог, що досліджував синкретизм у тюркському суфізмі. Пауль Тілліх розглядав синкретизм як «екзистенційний виклик» для релігійної ідентичності. Юрген Габермас торкався теми синкретизму у контексті комунікативної раціональності та міжкультурного діалогу. Зигмунт Бауман у філософії постмодерну трактував синкретизм як «життєву стратегію глобалізованого суспільства».

Тож у філософії синкретизм досліджувався: як історико-культурний феномен (Гегель), як соціально-антропологічний механізм (Дюркгейм, Леві-Стросс, Гірц), як онтологічний та герменевтичний принцип (Еліаде, Тілліх, Бауман).

Методологія дослідження. Дослідження синкретизму як онтологічного принципу тюркської гетеродоксії вимагає поєднання кількох методологічних стратегій, оскільки цей феномен перебуває на перетині релігієзнавства, філософії, соціології та культурної антропології. Методологія нашого дослідження спирається на міждисциплінарний підхід, який дозволяє виявити як історичні, так і символічно-онтологічні аспекти синкретизму.

У сучасній гуманітаристиці синкретизм розглядається не як «хаотичне змішування» елементів різних традицій, а як структурний принцип культуротворення. Відповідно, обрана дослідницька рамка дозволяє осмислити тюркську гетеродоксію не як маргінальне відхилення від ортодоксії, а як самодостатню духовну систему, що формувалася в умовах цивілізаційного діалогу [18; 14]. Основним методологічним інструментом виступає

філософська герменевтика. Герменевтична традиція [17] дозволяє інтерпретувати тексти та релігійні наративи не як «дзеркало» історичних подій, а як смислові структури, що розкривають онтологічні горизонти духовності. Г.-Г. Гадамер наголошував на діалогічному характері розуміння, що особливо релевантно для синкретичних традицій, де різні смислові шари входять у взаємодію. П. Рікер [17] підкреслював необхідність враховувати символічний вимір культури, оскільки релігійний синкретизм завжди виражається у формі символів і міфологем. Застосування герменевтики дозволяє побачити, як тюркська гетеродоксія вибудовує власну онтологію через переплетіння шаманських архетипів, суфійських метафор і християнсько-візантійських образів.

Класична соціологія релігії [5], (за Durkheim; Weber), забезпечує розуміння гетеродоксії як альтернативного корпусу вірувань і практик, що функціонує у межах «релігійного поля». Е. Дюркгейм розглядав релігію як систему колективних уявлень, що відтворює соціальну єдність. У цьому контексті гетеродоксія виступає способом інтеграції соціальних груп, маргіналізованих офіційною ортодоксією. П. Бергер [2] визначав гетеродоксію як «альтернативну легітимацію сакрального порядку», яка постає у протиставленні панівним догмам. Концепція «релігійного поля» П. Бурдьє дозволяє пояснити, як тюркська гетеродоксія формувалася у постійному діалозі й конфлікті із сунітською ортодоксією Османської імперії. Соціологічна перспектива допомагає побачити не лише духовний, а й соціально-політичний вимір синкретизму.

Антропологія релігії пропонує концептуальні інструменти для розуміння синкретизму як механізму культурної адаптації. К. Леві-Стросс [12] вважав, що різні елементи культури вступають у взаємодію за принципом «бриколажу», утворюючи нові смислові конструкції. К. Гірц [8] запропонував інтерпретативну модель культури, у якій релігійні практики розглядаються як «густий опис» символічних систем. А. Шанклєнд [18] показав, як алевійсько-бекташійські громади сучасної Туреччини продовжують втілювати синкретичні моделі, інтегруючи ісламські, християнські та дохристиянські елементи. Антропологічний підхід дозволяє уникнути редукціонізму і розглядати синкретизм не як «змішування», а як динамічну трансляцію смислів.

Оскільки тюркська гетеродоксія виникла у специфічному історичному контексті (Анатолія XIII–XVI ст.), дослідження спирається на історико-релігієзнавчий аналіз. Важливими є праці І. Мелікофф [14; 15], яка описала формування бекташійського ордену як інституціоналізацію тюркського синкретизму; А. Оджак [16] простежив роль народних вірувань і шаманських архетипів у становленні алевійської традиції. Цей підхід дозволяє побачити історичну динаміку процесу – від шаманізму та тенгріанства до ісламських і християнських впливів, що дозволяє виявити універсальні закономірності синкретичних процесів і підкреслити специфіку тюркського випадку.

Доктринальні приклади синкретизму в ісламській та суфійській традиціях. Синкретизм у релігійних і філософських системах не обмежується лише поверхневим змішуванням різнорідних елементів. У випадку ісламської та суфійської традиції він часто набуває *доктринального характеру*, тобто вбудовується у саму структуру вчення, визначаючи його онтологічні та гносеологічні засади. Такий підхід дозволяє розглядати синкретизм не як маргінальний феномен, а як важливий принцип формування ісламської містичної та філософської думки. Розглянемо кілька знакових доктринальних прикладів, де синкретизм виступає системотворчим чинником: вчення Ібн Арабі про *waḥdat al-wujūd*, хуруфізм, бекташизм, трансцендентну теософію Муллі Садри.

Вчення Ібн Арабі (1165–1240) про waḥdat al-wujūd («єдність буття») є одним із найвідоміших прикладів доктринального синкретизму. Його концепція інтегрує ісламське розу-

міння Бога з неоплатонічною моделлю еманцій, а також використовує символіку перської поезії та грецької філософії (*Ibn 'Arabī, Fuṣūṣ al-Hikam*).

Згідно з Ібн Арабі, множинність форм світу не протиставлена єдності Бога, а є її безпосереднім виявом. Анрі Корбен підкреслював, що Ібн Арабі розкриває «уявний світ» (*mundus imaginalis*) як рівень, де дуалізми духу і матерії, видимого і невидимого знімаються в новій онтологічній єдності [4]. Таким чином, доктрина *waḥdat al-wujūd* є синкретичною у самій своїй структурі: вона поєднує ісламську теологію, грецьку філософію, неоплатонічну метафізику та перську поетичну символіку.

Хуруфізм (XIV ст.), започаткований Фазлуллахом Астарбаді (Фазл-і Аллах, 1340–1394), є ще одним прикладом доктринального синкретизму. Його вчення ґрунтується на інтеграції ісламської герменевтики Корану з кабалістичними й грецькими езотеричними традиціями, зокрема, через використання *системи абджад* (числових значень букв). Хуруфіти вважали, що букви арабської абетки мають онтологічну силу і через числові значення (абджад) можна пізнати приховані рівні Корану. Для хуруфітів букви арабської та перської абетки не лише символи, а й онтологічні сутності, що структурують сам космос.

У цій системі відбувається синкретичне поєднання: шийтська есхатологія, поєднання ісламського тексту з езотеричними методами єврейської та грецької традицій, ісламський містицизм і числова містика. Хуруфізм демонструє, що доктринальний синкретизм може будувати цілу космологію на основі символічних перетинів.

Бекташизм (XVI ст.) – суфійський орден, пов'язаний з постаттю Хаджі Бекташі Велі (XIII ст.), – є яскравим прикладом синкретичної доктрини. Його система інтегрує шийтські мотиви (шанування Алі), сунітські обрядові елементи, християнські традиції (зокрема, культ святих і використання символів хліба та вина), а також залишки тюркського шаманізму [19].

Доктринально бекташизм наголошує на ідеї толерантності та єдності, визнаючи множинні шляхи до Бога. Такий підхід робить його системою, де синкретизм є не випадковим нашаруванням, а принципом формування духовного життя громади.

Іранський мислитель Мулла Садра (1571–1640) створив *доктрину аль-хікма аль-мутаалія* («трансцендентна теософія»), яка стала зразком філософського синкретизму. У своїй системі він інтегрував ісламську теологію (калям), аристотелізм, ілюмінаційну філософію Сухраварді та містицизм Ібн Арабі.

Його ключова концепція субстанційного руху (*al-ḥaraka al-jawhariyya*) демонструє, як синкретизм може перетворитися на продуктивну метафізичну доктрину: буття постає як динамічна, багатовимірна єдність, де зняті дуалізми філософії та містики.

Необхідно зазначити, що на формування тюркської гетеродоксії мали вплив *шаманізм*, де присутній культ духів природи, практики трансу та зцілення (камлання), пізніше переосмислені у формі суфійського колективного зікру [1]; *Іслам*, поширений через деревішів у XI–XIII ст.; сприйняття насамперед лише на рівні обрядів і містичної поезії [19] *шиїзм* та алідизм – культ Алі та Дванадцяти імамів; месіанська ідея прихованого імаму як форма опору сунітській гегемонії [11]. Також *християнські впливи*, взаємодія з візантійською традицією; культ святих, мотиви жертвовності та Євхаристії [10]; *іранська традиція*, дуалістичні мотиви (добро / зло, світло / темрява); езотеричні вчення (маніхейство, маздаїзм) [20].

Механізм формування синкретизму. Перший етап – контакт і взаємодія традицій, зустріч культурних, релігійних чи філософських систем. Він може відбуватися через: історичні події (завоювання, міграції, торгівля); духовний пошук (місія, діалог, переклади текстів); індивідуальний досвід (містичні бачення, кроскультурні мандрівки).

Герменевтичне «перекодування». Відбувається переосмислення чужих елементів через власні категорії та когнітивний апарат. Ключовий механізм тут – герменевтика: чужий символ інтерпретується як відповідний власному досвіду; поняття перекладається у вже наявну семіотичну систему. Наприклад, у хуруфізмі кабалістична нумерологія була інтегрована через ісламську систему абджад.

Селекція і трансформація. Синкретизм ніколи не є механічним змішуванням. Відбувається відбір того, що резонує, і відкидання того, що суперечить. Це схоже на «фільтр культури»: вибираються ті елементи, які підсилюють внутрішню систему; відбувається адаптація під власний символічний контекст. Наприклад, у бекташизмі християнські символи (хліб, вино) були переінтерпретовані у суфійському ключі.

Інтеграція в новий дискурс. Після селекції елементи починають вписуватися в єдину доктрину. Тут формується: метафізичний синтез (єдність буття у Ібн Арабі); космологічна система (буквено-числова онтологія у хуруфітіві); ритуально-практичний комплекс (бекташитські обряди). Це етап «зрощення» різного в нову цілісність.

Легітимація і сакралізація. Щоб синкретизм став доктриною, він має пройти етап легітимації: посилення на авторитетні тексти (Коран, хадіси, Біблію, давніх філософів); сакралізація нових форм (проголошення їх «давньою таємною істиною»); інституціоналізація (орден, школа, громада). Як приклад, Мулла Садра легітимізує свій синкретизм як «трансцендентну теософію». Інший приклад – легітимізація ордену бекташі як покровителя яничар (елітна армія Османів) та створення таким чином гібридного соціального прощарка – воїнів-ченців [3].

Фрактальна реплікація. Синкретична система далі починає відтворюватися у багатьох масштабах: у поезії (Д. Румі), у філософії (М. Садра), у практиках (зікр, ритуали). Тут працює фрактальний механізм: нова цілісність повторюється на різних рівнях культури й особистого досвіду.

Механізм формування синкретизму можна описати як послідовність: від контакту, крізь герменевтичне перекодування, селекцію і трансформацію, до інтеграції в доктрину, в легітимацію і сакралізацію та у фрактальну реплікацію. Цей процес одночасно культурний (обмін традиціями), когнітивний (нові інтерпретації) та онтологічний (відкриття єдності у множинності).

Філософію синкретизму можна описати як онтологію множинності, у якій світ сприймається через безперервне поєднання й перегрупування символів. Універсум розуміється як багатощаровий текст (гіпертекст), де кожен символ має кілька рівнів значень. Гетеродоксальні практики демонструють відкритість до нескінченної інтеграції: буття не є застиглою формою, а безперервним процесом синтезу. Філософськи це можна описати як «фрактальну онтологію», структуру, в якій на різних рівнях повторюється принцип єдності через багатоманітність.

Синкретизм у сучасній культурі має не лише історико-релігійний вимір, а й філософсько-антропологічний сенс, який стає особливо актуальним у добу метамодерну. У сучасному світі ми живемо в умовах перманентної міграції, цифрових комунікацій, гібридної ідентичності. Філософія синкретизму тут стає не просто «змішуванням», а моделлю співіснування множинних сенсів. Наприклад, сучасна популярна культура інтегрує східні практики (йогоа, дзен, суфійський зікр) у західний контекст mindfulness. У музиці й мистецтві з'являються жанри, де змішуються африканські ритми, європейська класика й електроніка (world music). У метамодернізмі синкретизм є естетичним принципом: поєднання різних стилів, жанрів, символів. Приклад: сучасне кіно й література активно міксують міфологію, науку й містицизм (від Пауло Коельйо до Marvel). У візуальному мистецтві це поєднання

цифрової графіки з традиційними формами (NFT-арт, digital calligraphy) – синкретизм тут виражає фрактальність сучасної свідомості, здатність одночасно бути в кількох символічних полях.

Багато сучасних людей не ототожнюють себе з однією релігією, а формують «індивідуальну духовність» на перетині буддизму, суфізму, християнства, психології, нейронаук. Практики нейроантропології духовності поєднують містичний досвід і дослідження свідомості (McNamara, Whitehouse, Downey). Тобто синкретизм стає моделлю духовного самоконструювання в добу індивідуалізму.

У світі конфліктів і культурних зіткнень філософія синкретизму може мати етичну функцію: він вчить сприймати «Іншого» не як загрозу, а як джерело діалогу. Наприклад, суфійський принцип *tasāmuh* (толерантності) у сучасності перекладається у форми міжрелігійного діалогу – тут філософія синкретизму виступає як етика співбуття.

Висновок. Отже, можемо стверджувати, що синкретизм у тюркській гетеродоксії – не випадкове поєднання культурних елементів, а спосіб буття, що визначає саму сутність цих традицій. Він виконує роль онтологічної основи, яка дозволяє рухам залишатися гнучкими, відкритими до трансформацій і водночас зберігати внутрішню цілісність.

Філософія синкретизму в тюркській гетеродоксії демонструє, що онтологія може існувати не лише у формі унітарної системи (єдиний принцип), але й у формі синкретичної онтології, де єдність досягається через багатоманітність. Це відкриває нові горизонти для дослідження культурної ідентичності як багатовимірної та динамічної структури, здатної до інтеграції різнорідних символічних систем.

Синкретизм є не побічним ефектом культурних контактів, а формулою створення тюркської гетеродоксії. Він забезпечив: збереження архаїчних елементів тюркської духовності; інтеграцію ісламу у локальний культурний код; формування стійких соціальних угруповань (алеві, бекташі, яничари); альтернативну гібридну ідентичність стосовно сунітської ортодоксії.

Таким чином, тюркська гетеродоксія не може бути зрозуміла без аналізу синкретизму як її структурного принципу. Це дозволяє розглядати її як «відхилення» від норми, як особливий тип релігійного досвіду, у якому перетинаються архетипічні, догматичні і культурні пласти.

Список використаної літератури

1. Baldick J. *Mystical Islam: An Introduction to Sufism*. London : I.B. Tauris, 2012.
2. Berger P. *The Sacred Canopy: Elements of a Sociological Theory of Religion*. New York : Anchor Books, 1990.
3. Bilokopytova N. and El Guessab K. Historical and Philosophical Essence of Turkic Alevism Bektashism. *Journal of Alevism-Bektashism Studies*. 2025. 31 Jun. P. 122–137. DOI: <https://doi.org/10.24082/2025.abked.506>
4. Corbin H. *En Islam iranien: Aspects spirituels et philosophiques*. Paris : Gallimard, 1958.
5. Durkheim É. *The Elementary Forms of Religious Life*. Oxford : Oxford University Press, 2008.
6. Eliade M. *Patterns in Comparative Religion*. New York : Sheed & Ward, 1958.
7. Gölpınarlı A. *Melâmilik ve Melâmiler*. İstanbul : Der Yayınları, 1992.
8. Geertz C. *The Interpretation of Cultures*. New York : Basic Books, 1973.
9. Karamustafa A. T. *God's Unruly Friends: Dervish Groups in the Islamic Later Middle Period, 1200–1550*. Salt Lake City : University of Utah Press, 1994.
10. Kehl-Bodrogi K. *Die Kızılbaş/Aleviten. Untersuchungen über eine esoterische Glaubensgemeinschaft in Anatolien*. Berlin : Schwarz, 1988.

11. Köprülü M. F. *Early Mystics in Turkish Literature*. London : Routledge, 2006.
12. Lévi-Strauss C. *La pensée sauvage*. Paris : Plon, 1962.
13. Lewis B. *The Emergence of Modern Turkey*. Oxford : Oxford University Press, 1961.
14. Mélikoff I. *Hadji Bektach: un mythe et ses avatars*. Leiden : Brill, 1998.
15. Mélikoff I. *Bektashi/Kızılbaş: Historical Bipolarity and Synthesis. Alevi Identity: Cultural, Religious and Social Perspectives*. Istanbul : Isis Press, 2005.
16. Ocak A. Y. *Osmanlı Toplumunda Zındıklar ve Mülhidler*. Istanbul : Tarih Vakfı, 2016.
17. Ricoeur P. *Interpretation Theory: Discourse and the Surplus of Meaning*. Fort Worth : Texas Christian University Press, 1976.
18. Shankland D. *The Alevi in Turkey: The Emergence of a Secular Islamic Tradition*. London : Routledge, 2003.
19. Trimingham J. S. *The Sufi Orders in Islam*. Oxford : Oxford University Press, 1998.
20. Arnold van Gennep. *Les Rites de Passage*. Paris : Picard, 1981.

PHILOSOPHY OF SYNCRETISM: FROM THE SHAMANIC ARCHETYPE TO TURKIC HETERODOXY

Nina Bilokopytova

*Zaporizhzhia National University,
Department of Philosophy, Public Administration and Social Work
Universytetska Str., 66, 69600, Zaporizhzhia, Ukraine*

The article examines the ontology of syncretism as a philosophical category and the mechanisms of its formation in cultural, religious, and philosophical contexts. **The object** of the research is syncretism as a cultural-philosophical and religious-ontological phenomenon manifested in the interaction of different traditions, worldviews, and practices. **The subject** of the research is the identification of the mechanisms of syncretism formation as an ontological principle of Turkic heterodoxy within historical-philosophical and Sufi contexts. **The purpose** of the research is to reveal the ontological meaning of syncretism and to describe the mechanisms of its establishment as a philosophical category, taking into account examples from the Sufi tradition (Ibn ‘Arabi, Hurufism, Bektashism, transcendental theosophy), as well as to represent its significance for contemporary culture as an integrative model of thought and spirituality in the age of metamodernity. **The methodology** of the research relies on an interdisciplinary approach, which makes it possible to reveal both the historical and symbolic-ontological aspects of syncretism. Syncretism is considered not as a mechanical combination of elements from different traditions but as a dynamic process of creating a new wholeness that includes certain successive stages. Particular attention is paid to examples from the Sufi tradition (Hurufism, Bektashism, the metaphysics of Ibn ‘Arabi, the transcendental theosophy of Mulla Sadra), where syncretic mechanisms function not only as cultural-historical phenomena but also as ontological structures of cognition and mystical experience. It is shown that in contemporary culture, syncretism serves as a cognitive and integrative mechanism that ensures the unity of multiplicity and wholeness, fostering the formation of new models of consciousness and spirituality. **The scientific novelty** of the study lies in the proposed model of the Mechanism of Syncretism Formation (contact, hermeneutic recoding, selection, integration, legitimation, sacralization, fractal replication), which allows conceptualizing the process as dynamic and multi-layered.

Key words: syncretism, ontology, hermeneutics, Sufism, fractal model of culture, mystical experience, metamodernity.

Дата першого надходження рукопису до видання: 23.09.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 24.10.2025

Дата публікації: 23.12.2025